

Bevezetés

A kriminálpszichológia története a pszichológia történetének kevésbé hangsúlyozott, ám annál fontosabb területe. A kriminálpszichológia történetét vizsgálva ugyanis a pszichológia számos alapkérdése és krízise rendkívül élesen ütközik ki, így hamar betekintést kap az olvasó a tudományos lélektani gondolkodás legmeghatározóbb vitáiba. A kriminálpszichológia történetének tanulmányozása például kiválóan alkalmas arra, hogy megismerjük a pszichológia múltját és jelenét egyaránt meghatározó öröklés-környezet vita újabb aspektusait. Ám arra is alkalmas, hogy az emberi motiváció legkülönbözőbb elméleteivel szembesítse az olvasót. A kriminálpszichológia-történet arra is felhívja a figyelmet, hogy a lélektani gondolkodásban oly népszerű redukcionista, biológiai elméletek milyen tágabb társadalmi és kulturális kontextusba ágyazódtak, valamint hogy milyen funkciókat láttak el ezek az adott kultúrkörben. A bűnöző ember mozgatórugóinak pszichológiai elméletei rámutatnak azokra a szociális reprezentációkra is, amelyek az adott korban jelen vannak és hatnak; a történeti perspektíva lehetővé teszi, hogy e képzeteket azonosítsuk és értelmezzük a kor gazdasági, politikai és ideológiai sajátosságait is tekintetbe véve.

A kriminálpszichológia-történet így nem csupán a fejlődő tudományos pszichológia fontos állomásairól nyújt képet, hanem rámutat a pszichológiát kísérő egyéb – látens és manifeszt – kulturális igényekre is. A bűnöző ember változatos reprezentációi nemcsak a tudományos lélektani kutatás eredményeit sűrítik magukba, hanem a bűnnel és a bűnössel kapcsolatos korszpecifikus nézeteket is.

Az *Imágó Budapest* folyóirat jelen számában kísérletet teszünk arra, hogy bevezessük az olvasót e változó reprezentációk világába és megvilágítsunk néhány olyan mögöttes tényezőt, melyek mind a mai napig formálják a pszichológiai gondolkodást. A következőkben nagy szerepet fog kapni a bűnözés pszichoanalitikus elmélete, amelynek képviselői az elsők között mutattak rá a bűnözés biológiai magyarázatainak tarthatatlanságára. Szó fog esni arról is, hogy a pszichoanalitikusok kriminológiai elméletei, vagyis az úgynevezett kriminálpszichoanalízis végül miért maradt különösebb reflexió nélkül, és hogy részben ezzel összefüggésben, időről-időre, hogyan kerekedett felül a született bűnöző oly népszerű és sokat tárgyalt elmélete. Nem tekinthetünk el attól a tágabb orvosi, neurológiai diskurzustól sem, amelybe az utóbbi elmélet ágyazódott, annak messzemenő következményeitől és máig meghatározó szerepétől.

Gyimesi Júlia tanulmánya az utóbbi kérdéskört szemlélteti az epilepsziás bűnözőről vallott magyarországi orvosi-pszichológiai diskurzus bemutatásával. Bár ma már abszurdnak tűnik, az epilepsziát a 19. század hazai és nemzetközi szakirodalma szoros összefüggésben kezelte a bűnözéssel, azon belül is az erőszakos bűncselekményekkel. Az epilepszia történetének e kevésbé hangsúlyozott aspektusa kiválóan alkalmas arra, hogy rámutasson néhány fontos és manapság sem elhanyagolható hatású orvosi-pszichológiai metaelméletre.

Szabó Dóra August Aichhorn munkásságának bemutatásával vezeti be a pszichoanalitikus kriminálpszichológia témáját, mely szemben állt a született bűnöző sokat taglalt gondolatával. Aichhorn kriminálpszichológiai életműve arra is rámutat, hogy a pszichoanalitikus érvelés némileg kidolgozatlan maradt, noha annak kriminálpszichológiai alkalmazását többen szorgalmazták. Utóbbiak közé tartozott Ferenczi Sándor is, akinek kriminálpszichoanalitikus elképzeléseit Garai Nikoletta összegzi. A sort Fiáth Titanilla terápiás börtönökről szóló tanulmánya zárja, amely történeti áttekintést is nyújt a pszichoanalitikus nézőpont terápiás börtönökből való kiszorulásáról, és az ehhez vezető okokról.

Műhely-rovatunkban Tórizs Eszter tanulmányát közöljük Vágó Márta *József Attila*-memoárjának traumaszöveggé váló olvasási lehetőségeiről.

Az Archívum-rovatot Ferenczi Sándor „Bűntények lélekelemzése” című írása vezeti be, mely kiváló összefoglalója a pszichoanalitikus kriminálpszichológia alkalmazási lehetőségeinek. Az utóbbiakhoz kapcsolódik Hajdu Lilly Neményi Lászlóval közösen jegyzett orvosi véleménye és javaslata egy szándékos emberöléssel vádolt testvérpár ügyében. A kor kriminálpszichoanalitikus gondolatainak néhány további aspektusát mutatja be Friedrich Melinda ismertetője és sajtógyűjteménye.

Számunk sajnós a gyásznak is helyet kell hogy adjon: a néhány hete elhunyt, Genfben dolgozó pszichoanalitikust, Haynal Andrét búcsúztatjuk.

E szám megjelenését sokan segítették; köszönettel tartozunk a Pécsi Tudományegyetem Elméleti Pszichoanalízis Doktori Programján tanuló hallgatóknak, Kormos Jankának, Kanász Nikolettnek, Rideg Bélának, Rozgonyi Ivettnek és Szabó Dórának. Köszönet illeti a szakmai lektorokat is, valamint az *Imágó Budapest* szerkesztőségének aktív tagjait.

Reményeink szerint a továbbiakban közöltek segítik majd az olvasót, hogy betekintést nyerjen a kriminálpszichológia történetébe, képet kapjon annak tágabb kulturális beágyazottságáról, és megismerje az egykor oly népszerű kriminálpszichoanalízis kihívásait és buktatóit.

Gyimesi Júlia